

VOSSENJACHT IN BILTHOVEN

Steven Hagers

Onze mooie gemeente heeft in de loop van de tijd in allerlei romans, verhalen en nouvelles een rol gespeeld. Soms gaat het om niet meer dan een figurantenrol, maar vaak ook vormt De Bilt of Bilthoven het decor waartegen het verhaal zich afspeelt. Een enkele keer is voor onze gemeente zelfs een hoofdrol weggelegd. In De Biltse Grift willen we regelmatig een boek bespreken waarin dat het geval is. Op dit ogenblik liggen er al een aantal titels ter bespreking op de plank, maar wij verzoeken onze lezers met klem, boeken waarin onze gemeente een rol speelt, bij de redactie te melden. In dit nummer bijten we het spits af met de oorlogsroman Het meisje met het rode haar van Theun de Vries.

In de vroege zomer van 1980 was ik op een mooie, warme dag met een vriendin op weg naar het strand van Zandvoort. Onze trein stopte als gebruikelijk op station Haarlem. We zaten gezellig te keuvelen en keken door het treinraam naar buiten. Plotseling greep mijn vriendin mijn arm en fluisterde met ingehouden adem: “Wat is dat?” Ik keek naar waar zij wees en ook mijn adem stakte van ontzetting. Ik zag op het tegenoverliggende perron twee mannen in uniform die stonden te roken. Niet het feit dat ze rookten, schokte mij. In die tijd was dat nog heel gewoon; ik rookte zelf ook. De uniformen die de mannen droegen, waren echter heel ongewoon. “Dat is grüne Polizei”, fluisterde ik even ontdaan terug. Ik probeerde

nog even te beredeneren dat het misschien ‘gewone’ Duitse politieagenten waren, maar ik wist eigenlijk al meteen dat dat niet zo was. Mijn vriendin en ik waren beiden van ruim na de oorlog, en toch wist de aanblik van die zo gehate uniformen ons van ons stuk te brengen. Maar toen herinnerde ik me al snel dat ik gelezen had dat de roman van Theun de Vries, *Het meisje met het rode haar* verfilmd zou worden. Dat boek speelt zich uiteraard grotendeels af in Haarlem, waar de hoofdpersoon, Hannie Schaft, vandaan kwam. Ik zag toen ook dat de trein die iets verderop langs hetzelfde perron stond waar de twee Duitse agenten stonden te roken, een klassieke stoomtrein was. Waarschijnlijk waren de twee

dus figuranten in deze film en stonden ze te wachten tot ze eindelijk in actie mochten komen. Ruim een jaar later kwam de film uit en ging ik hem zien in de bioscoop. Ik verheugde me er erg op. Niet alleen omdat ik het leuk vond de scène te ontdekken die geschoten moest zijn die dag dat mijn vriendin en ik naar het strand gingen. Ik was oprecht verbaasd te merken dat het een uitermate winters tafereel was. Renée Soutendijk in de rol van Hannie Schaft loopt in winterjas langs de trein over het perron door mist- of rooksluieren omhuld. Het ziet er koud en luguber uit. Wat een contrast met de stralende zomerse dag die het daar in werkelijkheid was.

Maar ik verheugde me er ook op, omdat ik het boek een paar jaar daarvoor gelezen had. Ik wist dus dat een aanzienlijke passage in het boek zich in Bilthoven afspeelt. En aangezien ik daar een deel van mijn jeugd had doorgebracht, was ik benieuwd hoe dat in de film verwerkt zou zijn. Een vrij naïeve gedachte, achteraf gezien. De scène in Bilthoven is relatief kort in het boek (hij beslaat zo'n dertig pagina's van de 440 in de zevende druk uit 1977). Bovendien is hij niet wezenlijk voor het verloop van het verhaal. Niet verwonderlijk dus dat Bilthoven het niet gehaald heeft in de verfilming.

Behalve mijn teleurstelling over het feit dat

Bilthoven uit het script 'verdwenen' was, waren er nog wel meer kritiekpunten op de film. Een algemeen gehoorde klacht in die tijd was, dat de film geen recht deed aan Hannie Schafts communistische motieven om in het verzet te gaan, iets wat in het boek wel heel duidelijk naar voren komt. Theun de Vries, zelf communist, heeft het boek in 1956 geschreven als monument voor Hannie Schaft, in afwachting van een openbaar gedenkteken. Dat gedenkteken was er nog niet in 1977 toen hij zijn herziene zevende druk uitbracht. Dat stak hem. "In een land als het onze, dat gekenmerkt wordt door politiek sektarisme, kon blijkbaar niemand nog buiten eigen kleinheid treden om de volle eer te bewijzen aan wat nationale grootheid moet worden genoemd", schreef hij in zijn nawoord in 1977. Op 3 mei 1982 onthulde prinses Juliana een standbeeld van Hannie Schaft in het Haarlemse Kenaupark, daarmee was dan eindelijk recht gedaan aan een oorlogsheldin.

Prinses Juliana onthult het monument voor Hannie Schaft in het Kenaupark in Haarlem. Naast de prinses Hannies verzetsvriendin Truus Menger-Oversteegen, die het beeld vervaardigde.

Theun de Vries vertelt het verhaal van Hannie Schafts verzetsdaden tussen 1942 en 1945, vanuit het perspectief van Hannie zelf. Het verhaal is geschreven in de ik-vorm. Een indringende keuze, want het suggereert aan de lezer dat hij Hannies gedachten en emoties (goed) gekend heeft. Een valse suggestie, want de vriendin uit Hannies verzetsgroep, Truus Oversteegen, heeft later verklaard dat zelfs zij Hannies gevoelsleven niet kende. Omdat De Vries het verhaal vertelt van een historische persoon, iemand die hij zeer bewonderde zelfs, verwacht je als lezer dat de feiten die erin beschreven worden ook kloppen. Dat was in ieder geval waar ikzelf vanuit ging, toen ik het boek einde jaren zeventig las. Toen was er natuurlijk ook nog geen internet, waarmee je een snelle feitencontrole kon uitoefenen door namen te googelen. Tegenwoordig kan dat wel. En dat heb ik bij het herlezen dan ook gedaan met een groot aantal namen – voornamelijk de Utrechtse en Bilthovense – die in het boek voorkomen. Alle namen verwijzen echter naar webpagina's van scholierensites waar uittreksels van boeken te vinden zijn, en wel rechtstreeks naar uittreksels van dit boek van Theun de Vries. Dat laat echter onverlet, dat de lijn der beschreven gebeurtenissen in essentie wel klopt.

De reden waarom rechtenstudente Hannie Schaft met haar kameraad, de arbeider Hugo, naar Bilthoven afreist, is een direct gevolg van het feit dat twee van hun verzetsvrienden verklikt zijn. De verrader is een NSB'er, een zekere Voslander. Hannie en Hugo maken jacht op hem – een vossenjacht. Ze vinden uit dat hij is gevlucht naar Babbelo, een vriendje dat commissaris van politie in Utrecht is geworden. Ze reizen af naar Utrecht en na lange observaties, besluiten ze Babbelo met een gestolen auto te ontvoeren. Op een zijweggetje aan de weg naar Maartensdijk, ergens bij Groenekan, horen ze Babbelo uit en als hij zich in een wanhoopspoging probeert te bevrijden, schiet Hannie hem neer. Hij is dood; ze laten de auto met het lijk achter. Voslander moet ergens in Bilthoven zitten, maar Babbelo heeft hen niet het adres gezegd. In diens adresboekje vinden ze enkele adressen die in aanmerking komen. Dan volgt een lange periode van observaties. Ze maken lange wandelingen door Bilthoven, door de Julianalaan, die nu Dorpsstraat heet, over de spoorwegovergang naast het station en door het klaphek om ongewenste confrontaties met Duitse soldaten bij het station te vermijden. Ze drinken surrogaatkoffie en -thee met een plakje cake bij de lunchroom naast het postkantoor, ze zoeken slaappleatsen in het bos en vervuilen

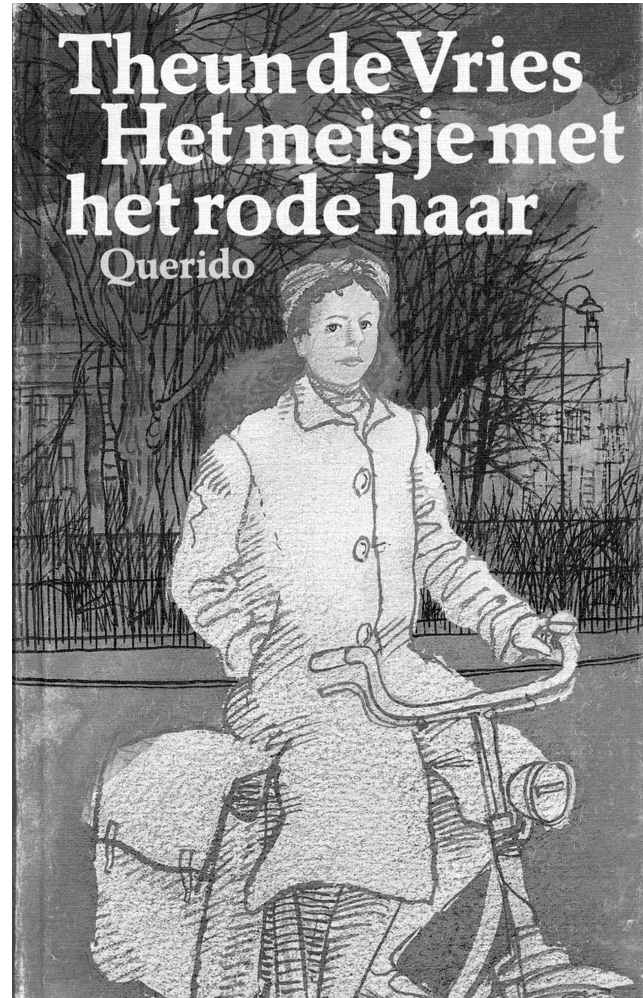
zienderogen. Het brengt hen echter allemaal niet dichterbij Voslander en ze kunnen niet achterhalen waar hij zich verschuilt. Wel brengt het hen nader tot elkaar. Eindelijk durven ze elkaar te bekennen dat ze van de ander houden. Ze besluiten echter hun liefde te bewaren voor betere tijden na de oorlog.

Op een dag houdt een oudere heer hen staande en vraagt om een vuurtje. Hij begint een praatje en nodigt hen onomwonden bij hem thuis uit. Hugo vreest een valstrik, maar Hannie vertrouwt de man. Uiteindelijk melden ze zich 's avonds bij de gepensioneerde advocaat, mr. Lievensz, die ergens over het spoor in Bilthoven-Noord woont. Hij vraagt hen niets, hij biedt hen enkel een slaappleats voor zo lang ze die denken nodig te hebben, en hij deelt zijn maaltijden met hen. De enige voorwaarde is dat ze 's morgens voor achten het huis uit zijn, omdat dan de werkster komt, en dat ze niet voor het eind van de middag weer terugkomen. Mr. Lievensz draait een schilderijtje aan de wand om, waaraan op de achterkant een foto van Wilhelmina bevestigd is, en laat daarmee op subtiële wijze zien dat hij 'goed' is. Bovendien vertelt hij dat zijn zoon bij een verzetsdaad gepakt en gefusilleerd is. Drie weken lang maken ze van de gastvrijheid van mr. Lievensz gebruik en hij biedt zelfs aan

Vossenjacht in Bilthoven

om tijdens zijn langdurige ochtendwandelingen voor hen te spionneren. Uiteindelijk ontdekken ze de fatterig geklede Voslander met zijn kanariegele handschoenen. De lafaard wordt echter goede bewaakt door een WA-man met een vervaarlijke bouwvier. Ze slagen er helaas na zelfs een achtervolging in de trein naar Utrecht, niet in Voslander te liquideren. Juist op het moment dat ze op het stationsplein van Utrecht willen schieten, lopen er een paar kinderen in hun schootsveld. Teleurgesteld keren ze terug met de tram naar De Bilt en wandelen ze naar het huis van mr. Lievensz. Ze besluiten, weliswaar onverrichter zake, terug te keren naar Haarlem. Er is die dag echter ook goed nieuws; het blijkt D-day te zijn en mr. Lievensz duikt uit zijn kelder een fles champagne op, die hij speciaal bewaard heeft voor de bevrijding. Hij wil deze graag met zijn vertrekkende gasten samen drinken op een voorspoedige afloop van de oorlog.

De volgende ochtend vertrekken Hannie en Hugo. Mr. Lievensz heeft in zijn tuin een mooi boeket voor Hannie geplukt en schenkt haar dat ten afscheid. Als ze naar het station lopen, komen ze langs het huis van v.d. B., een van de adressen uit het notitieboekje van Babbelo. Deze grote villa was al de weken dat ze in Bilthoven verbleven, goed afgesloten geweest.

De eigenaar Van der Beijere, de directeur van de Stichtse Handelsbank, was met zijn gezin in Duitsland, maar precies vandaag was hij weer teruggekeerd. Fouter dan Van der Beijere kon haast niet, de man collaboreerde volledig met de bezetter en werd bovendien rijk van de slavenhandel in Oekraïense vrouwen ten behoeve van Duitse firma's zoals Krupp. Hannie en Hugo besluiten voor ze naar Haarlem terugkeren deze Van der Beijere te grazen te nemen. Als hij 's middags met zijn auto het tuinpad uitdraait, schieten Hannie en Hugo hem dood. Zijn auto rijdt tegen een boom en blijft daar ronkend staan. Ongehinderd kunnen ze vluchten. Op de weg naar Maartensdijk nemen ze de bus naar Utrecht en vandaar de bus langs de Vecht naar Amsterdam en tenslotte de tram naar Haarlem. Net voor spertijd bereiken ze hun schuiladres. Daar wacht hen echter een onaangename verrassing. Ze krijgen een reprimande voor hun eigenzinnige, langdurige actie, die bovendien ook nog niet eens geslaagd genoemd kan worden. Vooral het voorbijgaan aan de partijhiërarchie en -discipline wordt hen kwalijk genomen.

Hier eindigt het avontuur van Hannie en Hugo in Bilthoven. Het is waarschijnlijk voldoende bekend hoe het hen verder vergaan is. Niet lang daarna werd Hugo dodelijk gewond bij

een liquidatie. Hij kon echter nog verhoord worden door de SS voordat hij stierf. Aan de dokter die hem behandelde vroeg hij de foto van Hannie, die hij tegen iedere regel in bij zich droeg, te vernietigen. Deze dokter was echter ook een NSB'er en zo werd Hannie Schafts identiteit bij de Duitsers bekend. Hannie moest onderduiken, maar al gauw begon ze weer aan haar verzetswerk. Ze verfde haar haar zwart en slechts een paar weken voor de bevrijding, werd ze bij een routinecontrole op straat gesnapt als koerierster met illegale krantjes in haar fietstas. Op 17 april 1945 werd zij in de duinen bij Bloemendaal door de Duitsers doodgeschoten.